

Гринькевич О. С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики, докторант економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Левицька О. О.

*кандидат економічних наук,
науковий співробітник відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону
Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
Національної академії наук України*

Hrynkevych O. S.

*PhD in Economics, Associate Professor of the Statistics Department,
Doctoral Candidate at the Faculty of Economics
Ivan Franko National University of Lviv*

Levytska O. O.

*PhD in Economics, Research Worker
of Department of Social and Humanitarian Development of Region
State Institution «Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine»*

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT FOR QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION SYSTEM: INTERNATIONAL AND NATIONAL ASPECTS

Анотація. У статті вивчено роль і функції глобальних, регіональних і національних інституцій у забезпеченні якості вищої освіти. На основі принципів системного підходу і комплементарності запропоновано логіко-структурну схему, яка визначає архітектуру інституційного середовища забезпечення якості вищої освіти на національному і наднаціональному рівнях. Особливу увагу зосереджено на правових і організаційних інститутах європейської системи якості у вищій освіті. Систематизовано інформаційно-аналітичні видання, які забезпечують підтримку управлінських рішень щодо конкурентоспроможності (у тому числі якості вищої освіти в країнах Організації економічного співробітництва і розвитку). Визначено основні складники інституційного забезпечення якості вищої освіти в Україні та напрями їх розвитку в умовах глобального освітнього середовища.

Ключові слова: вища освіта, інтернаціоналізація освіти, забезпечення якості, інституційне середовище, глобальний освітній простір.

Постановка проблеми. Вища освіта XXI століття – це динамічна, інноваційно орієнтована, гуманізована сфера діяльності суспільства. Вона характеризується стрімкою інтернаціоналізацією, розвитком нових технологій і моделей освітніх продуктів, що актуалізує проблему гарантування їх якості. Система забезпечення якості вищої освіти (ВО) передбачає наявність ресурсів і засобів, необхідних для продуктивної освітньої діяльності; організацію навчального процесу відповідно до сучасних вимог, стандартів і тенденцій розвитку національної та світової соціоекономічної системи; контроль діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання. При цьому соціально відповідальними за якість освіти є не лише на ЗВО, але й інституції державного і міжнародного рівня, покликані гарантувати і контролювати якість вищої освіти. Наявність широкої мережі стейкхолдерів часто ускладнює процес побудови якісної освітньої системи, потребує узгодження національних інтересів із вимогами європейських і світових стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління якістю вищої освіти на тлі сучасних глобалізаційних викликів присвячені праці провідних вітчизняних

науковців, зокрема О. Грішнєвої, Л. Семів, Н. Савицької, А. Колота, А. Шевчука, Л. Шевченко, С. Архипової, Ю. Зінковського. Питання інституційного забезпечення якості освітніх послуг досліджують І. Татомир, С. Вербицька, М. Згуровський, С. Ніколаєнко і О. Бражник. Концептуальні засади реформування системи управління якістю вищої школи в Україні репрезентовані в публікаціях О. Серняка, О. Панич, О. Красовської, В. Ліпської, С. Мудрої та інших учених. Водночас низка питань залишаються невирішеними. По-перше, для узгодження національних і наднаціональних інтересів і вимог щодо забезпечення якості вищої освіти потребує чіткої систематизації і структурування мережа наявного інституційного середовища; по-друге, об'єктивно необхідним є обґрунтування цілісного бачення вітчизняної системи забезпечення якості вищої школи у контексті задекларованого міжнародного стратегічного партнерства у цій сфері.

Метою статті є дослідження структури національного і наднаціонального інституційного середовища гарантування якості вищої освіти, вивчення функцій і взаємозв'язків відповідних інститутів-організацій, а також визначення перспективних напрямів розвитку інституційного забезпечення якості системи вищої освіти

в Україні в умовах функціонування глобального освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Організація аналітичних та інших функцій у забезпеченні якості та соціальної відповідальності у вищій освіті передбачає наявність відповідного інституційного середовища. Таке середовище формується на двох ключових рівнях: національному та наднаціональному.

Національне інституційне середовище забезпечення якості вищої освіти – це, передусім, державні структури (національні агенції із забезпечення якості, акредитаційні комісії, методичні центри); громадські об'єднання (організації роботодавців, об'єднання ЗВО, аналітичні центри, освітні асоціації); ЗВО, що розробляють внутрішні системи забезпечення якості, та інші суб'єкти.

В умовах глобалізації все більшої ваги набуває наднаціональний рівень регулювання у вищій освіті. Його формують міжнародні мережі агенцій із забезпечення якості, міжнародні асоціації, союзи студентів, консорціуми з акредитації, а також структури, що є провайдерами стандартів глобальної освітньої політики (ЮНЕСКО, ОЕСР, Світовий банк) або виконують роль консультативних організацій (Міжнародна спілка транснаціональної освіти).

Як зазначає Н. Савицька, особливістю сучасного розвитку вищої освіти стало накладання глобальних і регіональних інституційних змін. Перші пов'язані з інтелектуалізацією суспільного виробництва, другі – з транзитивністю економік в окремих регіонах світу (зокрема, пострадянських) [1, с. 49]. З огляду на важливість структуризації інституційного забезпечення якості системи вищої освіти нами запропоновано логіко-структурну схему, яка визначає архітектуру інституційного середовища забезпечення якості вищої освіти на національному і наднаціональному рівнях (рис. 1).

На глобальному рівні головною інституцією, яка реалізує функції регулювання системи освіти, є спеціалізована установа ООН – ЮНЕСКО (англ. *UNESCO*). У структурі ЮНЕСКО функціонує 6 інститутів і 2 центри, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітою. Їх пріоритетами є забезпечення якісної інклюзивної освіти для всіх та сприяння навчанню протягом усього життя [2].

Функціональні напрями діяльності ЮНЕСКО пов'язані з дослідженням усіх рівнів освіти; розробленням стандартів з метою підготовки і прийняття міжнародних правових актів з питань освіти; моніторингом досягнення узгоджених на міжнародному рівні цілей у галузі освіти (щорічне аналітичне видання «Всесвітня доповідь з моніторингу освіти»). У сфері вищої освіти ЮНЕСКО має мандат на підтримку національних зусиль у реформуванні освітніх систем в усьому світі. З цією метою ЮНЕСКО створює міжнародні й регіональні мережі для обміну передовим досвідом, підтримки програм лідерства для жінок-педагогів, підвищення кваліфікації викладачів і визнання якості дипломів, сприяння державам-учасникам у плануванні та розвитку політики використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, забезпечення можливостей безперервного навчання.

Результатами роботи ЮНЕСКО є міжнародні проекти, програми і заходи щодо формування засад якісної і конкурентоспроможної системи освіти, вироблення механізмів її регулювання та політики загалом, відповідні інформаційно-аналітичні матеріали («Статистичний щорічник ЮНЕСКО», «Навчання за кордоном», «Всесвітній довідник з освіти», «Перспективи освіти», «Всесвітня доповідь з питань освіти» тощо (табл. 1).

В інституційній структурі ЮНЕСКО функції сприяння якості освітньої політики реалізує Міжнародний інститут

планування освіти (МІПО, англ. *IEP*). З метою допомоги розробникам освітньої політики в оцінюванні якості програм та їх удосконаленні, обміну досвідом у галузі освітнього менеджменту (case studies) МІПО створив спеціальний навчальний портал (IEP Learning Portal). Серед останніх міжнародних ініціатив і проектів МІПО – Форум із питань внутрішнього забезпечення якості у системі вищої освіти (2016 р., м. Сямень, Китай); всесвітнє онлайн-опитування (2015 р.) із питань структури, процесів та інструментів внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Таблиця 1

Основні заходи і документи в освітній сфері, ініційовані ЮНЕСКО

Рік	Опис події
1953, 1956, 1959, 1976, 1979, 1997	Регіональні конвенції про визнання кваліфікацій (оцінювання якості освіти), які ратифіковані понад 100 державами-членами і стали ядром Болонського процесу
2002, 2004, 2007	Глобальний Форум з міжнародної якості, акредитації та визнання кваліфікацій
2006	Пілотний проект із відкриття порталу провідних ЗВО з метою надання достовірної і повної інформації про авторитетні ЗВО світу
2007	Глобальна ініціатива (спільно зі Світовим Банком) із забезпечення якості вищої освіти з метою створення міжнародної програми підтримання освіти у країнах, що розвиваються, Східній Європі та Середній Азії
2011	Глобальний форум (спільно з ОЕСР і Світовим банком) у Парижі «Рейтинг та оцінка якості вищої освіти – сильні і слабкі сторони» для вивчення проблем конкурентоспроможності вищої освіти, вироблення дієвої методики оцінювання роботи ЗВО, використання відповідних результатів в освітній політиці
2015	Світовий Освітній Форум у м. Інчхон (Південна Корея), результатом якого стала Інчхонська декларація «Освіта 2030», що визначає стратегічні цілі і пріоритети розвитку освіти на всіх рівнях у довгостроковій перспективі

Джерело: складено авторами за [2; 3; 4, с. 7; 5]

Міжнародною установою, яка на глобальному рівні формує методологію моніторингу основних тенденцій розвитку освіти, є Інститут статистики ЮНЕСКО (ІС ЮНЕСКО, англ. *UIS*). Інститут забезпечує відкритий доступ до бази даних, які характеризують національні, регіональні та глобальні освітні системи, а також їх конкурентоспроможність на основі рейтингів. База даних ІС ЮНЕСКО є унікальним інструментом для аналізу та міжнародних порівнянь потоків іноземних студентів [6].

Міжнародною інституцією, яка генерує ідеї у галузі підвищення якості освіти, надає відповідні рекомендації урядам розвинених країн, є Комітет із питань освітньої політики Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, англ. *OECD*). У своїй діяльності Комітет враховує відповідні мандати Центру з питань досліджень та інновацій у галузі освіти, Програми інституційного управління в галузі вищої освіти (англ. *IMHE*), Програми оцінювання іноземних студентів (англ. *PISA*) та Програми міжнародного оцінювання компетенцій дорослих (англ. *PIAAC*). Аналітика ОЕСР із проблем вищої освіти та формування відповідної політики представлена широким спектром журналів, звітів, оглядів та інформаційних повідомлень (табл. 2).

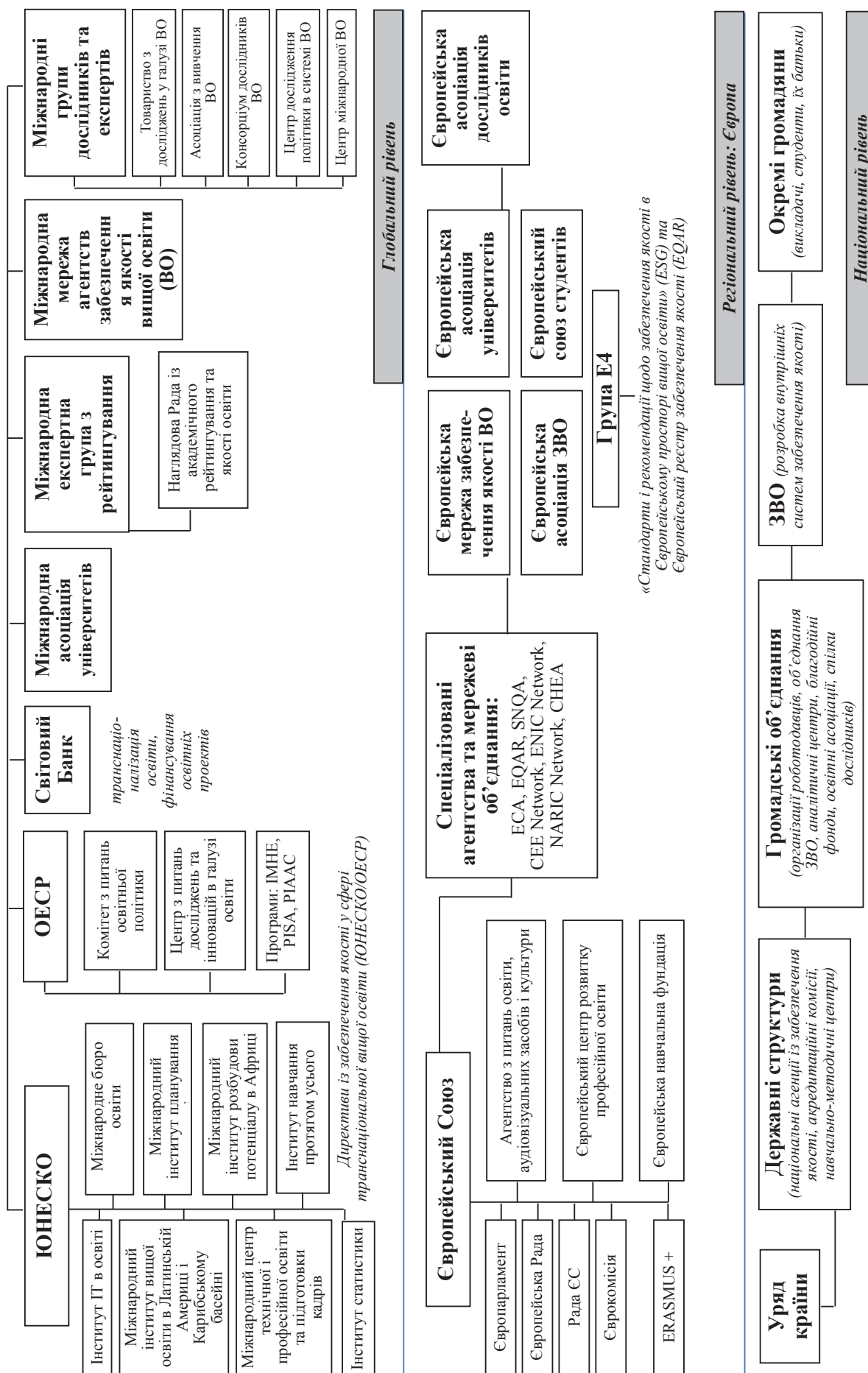

Рис. 1. Архітектура інституційного середовища забезпечення якості у вищій освіті

Таблиця 2

Інформаційно-аналітичні видання ОЕСР з питань вищої освіти

Тематичні групи публікацій	Назва публікації
– Програми інституційного управління в галузі вищої освіти	«Стан вищої освіти», квартальні звіти, журнал «Управління вищою освітою та політика», новини ОЕСР: е-бюлетень та інформації про заходи Програми (IMHE)
– Програми оцінювання іноземних студентів	«Результати PISA-тестувань», «PISA in Focus» (короткі огляди роботи Програми)
– Програми міжнародного оцінювання компетентностей	«Обстеження компетентностей дорослих», «Навички дорослих у фокусі»
– Інші програми ОЕСР у галузі освіти	Звіти «Гендерна рівність в освіті: здібності, поведінка, впевненість», «Студенти, комп'ютери і навчання»
– Інші публікації ОЕСР у галузі освіти	«Огляд освіти» («Education at a Glance»), «Освітні індикатори у фокусі» («Education Indicators in Focus»)

Джерело: складено авторами за [7]

За ініціативи та підтримки ОЕСР запроваджено міжнародний моніторинг якості вищої освіти, розроблено методологію аналізу стратегій інтернаціоналізації вищої освіти. Суттєвим внеском ОЕСР стали «Директиви із забезпечення якості у сфері транснаціональної вищої освіти» [8, с. 9], розроблені спільно з ЮНЕСКО.

Неурядовою організацією, яка об'єднує ЗВО у 150 країнах світу і співпрацює з різноманітними регіональними та національними органами, є Міжнародна асоціація університетів (МАУ, *англ. IAU*). Основними завданнями МАУ є створення гнучкої правової бази, що регламентує взаємини ЗВО, представлення і захист їхніх інтересів на світовій арені. Фінансову підтримку своїх членів організація здійснює через систему грантів і премій. Інформаційно-аналітичними виданнями МАУ є «Міжнародний довідник університетів», журнал «Система вищої освіти», газета «IAU», аналітичний збірник «Питання вищої освіти», щорічні звіти про діяльність Асоціації [9].

Громадською організацією, яка на міжнародному рівні забезпечує методологічну та організаційну підтримку розвитку якості вищої освіти через інструменти ранжування, є Наглядова Рада з академічного рейтингування та якості освіти Міжнародної експертної групи з рейтингування (*англ. IREG Observatory*). IREG є світовим координатором університетських рейтингів [10]. У відповідь на зростаючу протягом останніх років увагу до рейтингів університетів Рада започаткувала процедуру аудиту національних, регіональних та світових університетських (академічних) рейтингів на основі Берлінських принципів рейтингування.

Інституційне середовище глобальної системи вищої освіти еволюціонує шляхом розвитку мережі професійних організацій у галузі забезпечення якості і моніторингу ефективності освітньої політики. Так, постійно збільшується Міжнародна мережа агентств забезпечення якості вищої освіти (ММАЗЯВО, *англ. INQAANE*), яка станом на початок 2017 року охоплювала 265 членів із 92 країн. Головними цілями діяльності ММАЗЯВО є виконання та поширення результатів оцінки й аналізу систем менеджменту якості вищої освіти та їх ефективності, надання консультативної підтримки членам мережі

у визначенні стандартів діяльності ЗВО за межами національних кордонів та інформування з питань визнання міжнародних кваліфікацій.

Останнім часом окремі групи дослідників та експертів об'єднуються, формуючи нові інституційні структури наднаціонального рівня. Серед найбільш відомих – Товариство з досліджень у галузі вищої освіти (*англ. SRHE*), Асоціація з вивчення вищої освіти (*англ. ASHE*), Консорціум дослідників вищої освіти (*англ. CHER*), Центр дослідження політики в системі вищої освіти (*норм. CIPES*), Центр міжнародної вищої освіти (*англ. CIHE*).

Одним із потужних регіональних рівнів забезпечення якості та соціальної відповідальності у вищій освіті є європейський. У Лісабонській стратегії «Європа 2020» [11] цей регіон задекларував свій намір стати найбільш динамічною й інтелектуальною економікою світу. Підвищення ефективності та міжнародної привабливості у вищій освіті стало одним із головних завдань для досягнення цієї мети.

Організаціями, які на різних рівнях сприяють підвищенню конкурентоспроможності європейського простору освіти та його провайдерів, є Рада Європи; агентства Європейського Союзу (Агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, Європейський центр розвитку професійної освіти та Європейська навчальна фундація); Міжнародна асоціація президентів університетів; Європейська асоціація ЗВО; Європейська асоціація університетів; Європейський союз студентів; Європейська мережа із забезпечення якості вищої освіти; Європейський консорціум акредитацій; Транснаціональний європейський проект оцінювання; Центральна- і Східноєвропейська мережа із забезпечення якості вищої освіти; Скандинавська мережа із забезпечення якості вищої освіти та інші.

Загалом кожна з організацій-членів європейського освітнього простору є представником певної наднаціональної спільноти: політичної, академічної, професійної, наукової, студентської, зацікавленої у конкурентоспроможності вищої освіти в Європі.

Провідну роль у виконанні програм ЄС у галузі освіти відіграє Агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (АОАЗК, *англ. EACEA*). Через АОАЗК фінансуються програми «Еразмус +» (Erasmus +); «Креативна Європа» (Creative Europe); «Європа для громадян» (Europe for Citizens); «Європейське волонтерство» (European Voluntary); «Еврідика» (Eurydice). У межах проекту Eurydice Network Агентство забезпечує порівняльними даними та аналізує освітні системи і політику 38 країн Європи. З 2011 р. АОАЗК публікує тематичні звіти, спеціальні дослідження та огляди («Структурні індикатори моніторингу освітніх систем в Європі»), «Факти та цифри», «Фокус» та інші матеріали, що стосуються вищої освіти і відповідної політики [12].

Функції зовнішнього оцінювання якості вищої освіти в Європі реалізує Європейська мережа забезпечення якості вищої освіти (ЄМЗЯВО, *англ. ENQA*). Одним із головних результатів діяльності ЄМЗЯВО за останні роки є затвердження Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти – ЄПВО (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, *ESG*). Другим кроком у практичній реалізації стандартів стало створення Європейського реєстру забезпечення якості (ЄРЗЯ, *англ. EQAR*) вищої освіти з метою формування бази даних про надійні агенції із забезпечення якості освіти, що працюють у Європі, а також підвищення довіри до ЗВО.

Найбільшою за кількістю учасників організацією, що представляє університети в Європі через систему гло-

бального партнерства, є Європейська асоціація університетів (ЕАУ, *англ.* EUA). Організація нараховує понад 850 членів (університетів та національних ректорських конференцій) у 47 країнах. ЕАУ чітко формулює бачення майбутніх європейських університетів – академічних установ широкого диверсифікованого профілю і власною стратегією розвитку.

Підвищення конкурентних позицій європейських ЗВО у глобальному освітньому просторі – одне із завдань Європейської асоціації ЗВО (ЕАЗВО, *англ.* EURASHE). Асоціація є ініціатором/партнером у багатьох проєктах, що стосуються співпраці «університет-бізнес» (WEXHE, SAPS, UBC, SEPHE), підвищення якості професійно-технічної освіти (EUproVET, BEEHIVES, PROCSEE), покращення успішності студентів (CALONEE, ANELO).

У системі інституційного забезпечення конкурентоспроможності європейської вищої освіти, окрім провайдерів освітніх продуктів, широко представлені їх споживачі. У 1982 р. було засновано Європейський союз студентів (ЕСС, *англ.* ESU). Метою ЕСС є представлення соціальних, економічних і культурних інтересів студентів на європейському рівні. Свідченням функціонального різноманіття діяльності ЕСС є тематика реалізованих проєктів: «Участь студентів у створенні європейського простору вищої освіти» (2001), «Забезпечення якості та акредитація» (2003), «Фінансування вищої освіти» (2005), «Якість вищої освіти очима студентів» (2012)», «Реформування освітніх систем і працевлаштування випускників» (2014) [13].

Головним центром досліджень системи вищої освіти європейських країн є Європейська асоціація дослідників освіти (ЕАДО, *англ.* EERA), яка об'єднує понад 30 національних і регіональних асоціацій. Професійним виданням Асоціації є «Європейський журнал досліджень у галузі освіти» (*European Educational Research Journal*). Всесвітньо визнаними є також результати досліджень Американської асоціації дослідників освіти (*англ.* AERA), представлені у власних журналах Асоціації: «American Educational Research Journal», «Educational Researcher», «Review of Educational Research».

Національні системи забезпечення якості вищої освіти охоплюють мережу стейкхолдерів, що діють на рівні держав, які вони представляють, відповідно до прийнятих норм права, стандартів, культури і традицій. Кожна країна європейського простору має національні особливості у забезпеченні якості вищої освіти, дотримуючись при цьому Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості (ESG).

Приєднавшись у 2005 р. до Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання приведення якості національної системи вищої освіти у відповідність до європейських стандартів. У 2005 р. ухвалено Положення про Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), який з 2008 р. забезпечує проведення зовнішнього незалежного оцінювання та зарахування до ЗВО за результатами зовнішнього тестування. У 2008 р. Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості, продовжуючи курс на інтеграцію в європейський освітній простір.

Важливим етапом у розвитку національної системи освіти в Україні стало створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) – незалежного постійно діючого колегіального органу, уповноваженого на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти [14, ст. 16-17]. Відповідно до статті 18 Закону України «Про вищу освіту» актуальними для реалізації на рівні НАЗЯВО є такі основні завдання, як: 1) формування вимог до системи забез-

печення якості вищої освіти, розроблення положень про акредитацію освітніх програм; 2) вибір критеріїв оцінки та аналіз якості освітньої діяльності ЗВО; 3) експертиза щодо видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності; 4) акредитація освітніх програм, спеціалізованих учених рад і незалежних установ оцінювання.

Одним із пріоритетів подальшого розвитку системи гарантування якості, визначених Стратегією реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, є приєднання НАЗЯВО до мережі агенцій Центральної та Східної Європи (*англ.* CEENQA). Питання розглядалося під час міжнародної зустрічі в Дюссельдорфі на початку 2017 р. в межах грантової програми Erasmus plus: «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі Європейських стандартів та рекомендацій».

Національне інституційне середовище забезпечення якості та конкурентоспроможності системи вищої освіти в Україні представлене широкою мережею громадських організацій. Однією з найпотужніших серед них є Інститут лідерства, інновацій та розвитку (ІЛІР). Місією ІЛІР є запровадження інновацій задля професійного та організаційного розвитку врядування, менеджменту та освіти, а в основі його діяльності – реалізація міжнародних і національних освітніх проєктів. Командою Інституту з 2006 р. реалізовано понад 700 освітніх заходів, серед яких найбільш масштабним є виконання функцій Національного «Еразмус +» офісу в Україні на період діяльності нової програми ЕС «Еразмус +» (2015-2020 рр.) [16].

Одним із провідних аналітичних центрів за напрямом «вища освіта», громадською інституцією, яка сприяє забезпеченню якості вищої освіти в Україні, є аналітичний центр CEDOS. Проєктами Центру є Моніторинг процесу реформування вищої освіти в Україні, Рейтинг прозорості національних ЗВО, розроблення нової моделі державного замовлення на підготовку фахівців, дослідження професійного та соціально-економічного становища викладачів.

Сприяння створенню нової моделі організації вищої освіти, адекватної викликам глобалізованого світу, шляхом проведення досліджень, експертиз, консультацій, розроблення рекомендацій і прогнозів у сфері ВО є головною метою Міжнародного фонду досліджень освітньої політики (МФДОП). Фонд розвиває спеціалізовану базу даних про розвиток національних систем ВО в Україні та країнах Центральної і Східної Європи. За період 2012-2017 рр. за участю МФДОП реалізовані такі проєкти, як [17]: «Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження» (2012-2014 рр.); Україно-польський проєкт «Інноваційний університет та лідерство» (2014-2015 рр.); «Вища освіта України: моніторинг інтеграції в європейський освітній простір» (за ініціативи Міжнародного фонду «Відродження», 2013-2014 рр.); «Від університетської автономії та академічної етики до суспільства, вільного від корупції» (за підтримки Польського фонду міжнародної співпраці з питань розвитку «Знати як», 2012 р.).

Однією з наймолодших громадських структур в Україні, діяльність яких пов'язана з розвитком наукової компетентності дослідників у галузі освіти, є Українська асоціація дослідників освіти (УАДО). З червня 2016 року Асоціація реалізує грантовий проєкт посольства США в Україні «Підтримка реформування вищої освіти в Україні». Метою проєкту є підвищення рівня професіоналізму університетів у навчальній та науковій діяльності, залучення викладачів до обміну академічним досвідом, проведення емпіричних досліджень в освіті. У 2017 році УАДО отримала статус повноправного члена Європейської асоціації дослідників освіти.

Попри стрімку розбудову національного інституційного середовища забезпечення якості та соціальної відповідальності вищої освіти, посилення міжнародної співпраці у цій сфері низка експертів (В.І. Луговий, О.І. Шарова, Ж.В. Таланова, Т.В. Фінікова, О.І. Серняк та ін.) вважає, що в Україні досі існує пріоритет державних інтересів над суспільними [18, с. 44].

Головними агентами якості у системі вищої освіти України залишаються інститути державної влади, які формулюють вимоги до якості, контролюють та оцінюють діяльність учасників ринку освітніх послуг. Нерідко виникає конфлікт інтересів стейкхолдерів, оскільки вирішальну роль у конструюванні системи забезпечення якості відіграє державне управління, а внесок інших учасників є мінімальним. Внаслідок цього ключовою установкою для ЗВО є успішність формального звітування щодо якості перед органами державного контролю.

Однією з концептуальних засад підвищення якості вищої освіти в Україні окремі дослідники [19] вважають запровадження інституту незалежних освітніх аудиторів. Для реалізації такої ідеї пропонують два способи. Перший – еволюційний, коли незалежні аудитори працюватимуть паралельно з НАЗЯВО, інший – революційний, коли держава повністю передає функції з ліцензування й акредитації громадській організації незалежних освітніх аудиторів. Основним завданням як еволюційного, так і революційного шляху запровадження інституту незалежних

освітніх аудиторів має стати не створення соціального класу освітніх аудиторів і навіть не боротьба з корупцією, а стимулювання внутрішнього освітнього аудиту. Лише запровадження та розвиток внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, розвиток культури якості перетворить українські ЗВО на конкурентоспроможні центри глобального простору вищої освіти.

Висновки. З'ясовано, що інституційне середовище забезпечення якості вищої освіти є складною системою формальних і неформальних інститутів, насамперед національних і наднаціональних організацій, кожна з яких є представником певної спільноти (політичної, академічної, професійної, наукової, студентської). Ці інституції взаємодіють задля реалізації найважливіших програм і проектів забезпечення якості вищої освіти та ефективності освітньої політики загалом. Результатом їх діяльності є формування нового глобального простору вищої освіти і підвищення соціальної відповідальності стейкхолдерів за якість.

Україна як учасниця ЄПВО перебуває у пошуку ефективних механізмів реформування власної освітньої системи. В умовах глобалізації використання країною потенціалу міжнародного інституційного середовища є одним із визначальних чинників удосконалення національної системи вищої освіти. Проте, як свідчить міжнародний досвід, її головним драйвером є розвиток внутрішньої системи забезпечення якості кожного провайдера вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Савицька Н.Л. Інституціональні проблеми взаємодії стейкхолдерів у вищій освіті [Електронний ресурс] / Н.Л. Савицька // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації: зб. наук. пр. 6 Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – 2015. – С. 48-52. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4323/1/Savicka.pdf>
2. History of the Education Sect., UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.unesco.org/themes/education-21st-century/about-us/History>
3. Global Initiative for Quality Assurance Capacity (GIQAC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/higher-education/quality-assurance/giqac>
4. Шевченко Л.С. Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів: аспект якості освіти / Л.С. Шевченко // Вісник НУ «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». – 2011. – № 4(7). – С. 5-15.
5. Education 2030: Towards Inclusive and Equitable Quality Education and Lifelong Learning for All (Incheon Declaration) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002338/233813M.pdf>
6. UNESCO Institute for Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uis.unesco.org>
7. OECD. Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/education>
8. UNESCO/OECD. Guidelines for Quality Provision in Cross-Border Higher Education. – Paris: OECD, 2005. – 40 p.
9. International Association of Universities (IAU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iau-aiu.net/node/43>
10. IREG Ranking Audit Manual [Електронний ресурс] / IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence, November 2011, 24 p. – Режим доступу: http://www.ireg-observatory.org/pdf/ranking_audit.pdf
11. EUROPE 2020 – A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth (Annex 1 – Europe 2020: an Overview) [Електронний ресурс] / EUR-Lex. European Commission. Retrieved 25 September 2015. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
12. EACEA. Eurydice / European Comm. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://webgate.ec.europa.eu/fpfs/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page
13. ESU. European Students' Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.esu-online.org/about>
14. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37-38, ст. 2004.
15. ERASMUS+: QUAERE project [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://projects.nmu.org.ua/erasmus/quaere.php>
16. Інститут лідерства, інновацій та розвитку: офіційна веб-сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ilid.org.ua>
17. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики: реалізовані проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/main_ua/projects_ua/finalized-projects_ua.html
18. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.І. Шарова. – К.: Таксон, 2014. – 144 с.
19. Серняк О. Запровадження інституту незалежних освітніх аудиторів як механізму громадського контролю якості вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] / Олег Серняк // Освітні тренди (23 квітня 2016 р.). – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/education-auditors>

Аннотация. В статье изучена роль и функции глобальных, региональных и национальных институтов в обеспечении качества высшего образования. На основе принципов системного подхода и комплементарности предложена логико-структурная схема, которая определяет архитектуру институциональной среды обеспечения качества высшего образования на национальном и наднациональном уровнях. Особое внимание сосредоточено на правовых и организационных институтах европейской системы качества в высшем образовании. Систематизированы информационно-аналитические издания, обеспечивающие поддержку управленческих решений в области конкурентоспособности, в том числе качества высшего образования в странах Организации экономического сотрудничества и развития. Определены основные составляющие институционального обеспечения качества высшего образования в Украине и направления их развития в условиях глобальной образовательной среды.

Ключевые слова: высшее образование, интернационализация образования, обеспечение качества, институциональная среда, глобальное образовательное пространство.

Summary. The role and functions of global, regional and national institutions for quality assurance in higher education are studied in the article. On the basis of principles of system approach and complementarity, the structural scheme, determining the architectonics of the institutional environment for quality assurance in higher education at national and supranational levels, is proposed. Particular attention is focused on legal and organizational institutions of the European quality system in higher education. Informational and analytical publications supporting management decisions on the competitiveness, as well as quality of higher education in the countries of the Organization for Economic Cooperation and Development are systematized. The main components of the institutional quality assurance in higher education in Ukraine and directions of their development in terms of the global educational environment are defined.

Key words: higher education, internationalization of education, quality assurance, institutional environment, global education area.

УДК 334.025:658.15

Грушина А. І.

*аспірант кафедри публічного управління та гуманітарних наук
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

Hrushyna A. I.

*Postgraduate,
National Academy of Supervisory Frame of Culture and Arts*

МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ

MECHANISM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF FINANCIAL RESOURCES OF CULTURAL ENTERPRISE

Анотація. У статті розглянуто основні вектори управління в галузі культури на рівні держави. Виокремлено основні структурні елементи системи стратегічного управління підприємством, що на відміну від інших забезпечують оптимізацію структури джерел їх функціонування. Запропоновано механізм реалізації стратегічного управління фінансовими ресурсами підприємств.

Ключові слова: стратегічне управління, фінансові ресурси, механізм реалізації, підприємства культури.

Постановка проблеми. Культурно-мистецький сектор являє собою економіку змішаного типу. Тобто одні послуги надаються безпосередньо державою (державними, комунальними підприємствами), інші – комерційними закладами, при цьому варто враховувати також і громадські та неприбуткові організації. У країнах розвинутого типу державне регулювання соціокультурного сектору є базовим інструментом підтримки та розвитку галузі культури і мистецтва. Україна також притримується методу повної опіки над культурно-мистецькими закладами, яка передбачає утримання їх за рахунок бюджетних коштів, що не до кінця є виправданим та обґрунтованим в умовах ринкової економіки. Так, доцільним є зауважити те, що державний сектор у сфері культури є низькоак-

тивним, оскільки неохочий до підприємництва та не вважає виправданим цей ризик, що впливає на результат розвитку культури і мистецтва, який ми спостерігаємо сьогодні. А тому єдиною сильною стороною як організації державного підпорядкування, так і розвитку приватного сектору є ефективний механізм стратегічного управління фінансовими ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стратегічного управління фінансовими ресурсами як системи та механізму займалися такі науковці, як І. Балабанов, І. Бланк, Н. Розумович, Л. Дорохова, О. Черевко та ін. Проте основні результати дослідників спрямовані на вирішення проблем стратегічного управління підприємствами. Так, через специфіку діяльності закладів культури механізм